

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยรูปแบบการเรียนรู้และระบบคิดด้านอาชีพของเกษตรกรในครั้งนี้เป็นความพยายามที่จะศึกษาทำความเข้าใจเกษตรกรในชุมชนถึงรูปแบบการเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพการเกษตรและระบบคิดเกี่ยวกับอาชีพการเกษตร อย่างควบคู่กันไป ตลอดจนศึกษาเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อรูปแบบการเรียนรู้ และระบบคิดด้านอาชีพของเกษตรกรในชุมชนใดชุมชนหนึ่งที่อยู่ใกล้เมืองในเขตภาคเหนือตอนล่าง โดยมุ่งเสนอให้เห็นภาพการดำรงอยู่ หรือเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการเรียนรู้ด้านอาชีพการเกษตร ตลอดจนระบบวิธีคิดในอาชีพของเกษตรกร ที่มีผลจากสภาพเศรษฐกิจและสังคม เชื่อมโยงเข้าด้วยกันมองเห็นภาพปรากฏการณ์ที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นองค์รวม และเพื่อให้การดำเนินการศึกษาวิจัยมีความสมบูรณ์มากที่สุด จึงได้กำหนดขั้นตอนไว้ดังต่อไปนี้

1. การเตรียมตัวของผู้วิจัย
2. การเข้าสนามและเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การเตรียมตัวของผู้วิจัย

ก่อนที่จะเข้าไปศึกษาวิจัยในชุมชนตามกระบวนการและขั้นตอนตามระเบียบวิธีวิจัย ผู้วิจัยได้มีการเตรียมตัวเพื่อให้พร้อมสำหรับการเข้าชุมชน ดังนี้

1. การเตรียมความพร้อมด้านความรู้ในการศึกษาวิจัย โดยการศึกษาหาความรู้จากเอกสาร ตำราต่าง ๆ เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากห้องสมุดต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการทำการวิจัย รวมทั้งพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนะกับผู้ที่มีประสบการณ์ และปรึกษาหารือขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาและอาจารย์ท่านอื่น ๆ
2. การเตรียมความพร้อมในการเข้าชุมชน เช่น หนังสือแนะนำตัวอย่างเป็นทางการจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เครื่องมือเครื่องใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ กระดาษสำหรับจดบันทึกของผู้วิจัยเอง เป็นกระดาษที่ออกแบบและโรเนียวเพิ่มจำนวนไว้เพื่อสำหรับการบันทึกภาค

สนาม เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกต ในประเด็น กิจกรรมและวันเวลา โดยมีรหัสกำกับไว้ จะได้สะดวกในขั้นของการแยกแยะข้อมูลเป็นหมวดหมู่ต่อไป ในขั้นแรก ๆ นี้ จะเป็นการบันทึกประจำวัน ที่มีข้อมูลปะปนกันทุกประเด็นที่พบเห็น สังเกตหรือสอบถาม ในขั้นที่สองข้อมูลจะเป็นหมวดหมู่มากขึ้น เพราะผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่เป็นประเด็นเดียวกันได้มากขึ้นตามลำดับ ขั้นสุดท้ายเป็นการวิเคราะห์โดยนำความคิดเห็นในบางเล็กน้อยและเรียบเรียงเป็นคำพูดของผู้วิจัยเอง นอกจากกระดาดบันทึกสำหรับผู้วิจัยเองแล้ว ผู้วิจัยยังใช้กระดาดสี่แผ่นใหญ่พร้อมสีเมจิกสำหรับให้ชาวบ้านช่วยกันวาดแผนที่ทางกายภาพ แผนที่ฤดูกาล และทางสังคมของชุมชนในขั้นของการศึกษาหาข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

3. กำหนดกรอบแนวคิดและประเด็นที่จะศึกษาอย่างกว้าง ๆ โดยสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง ตามประเด็นดังนี้

3.1 รูปแบบการเรียนรู้ด้านอาชีพการเกษตรของเกษตรกร

(1) การเรียนรู้แบบดั้งเดิมและแบบธรรมชาติ

(2) เครือข่ายการเรียนรู้

(3) การเรียนรู้แบบอื่น ๆ

3.2 ระบบคิดด้านอาชีพการเกษตรของเกษตรกร

3.3 ความสัมพันธ์ของรูปแบบการเรียนรู้และระบบคิดด้านอาชีพของเกษตรกร

3.4 เงื่อนไขทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรที่มีผลต่อรูปแบบการเรียนรู้และ

ระบบด้านอาชีพของเกษตรกร

(1) เงื่อนไขทางเศรษฐกิจของเกษตรกร เช่น การถือครองที่ดิน ทุนวัสดุอุปกรณ์ แรงงานและเทคโนโลยี ระบบตลาด การบริโภคในครัวเรือน ระบบหนี้สิน และระบบการออมทรัพย์

(2) เงื่อนไขทางสังคมของเกษตรกร เช่น ความสัมพันธ์ในครอบครัว เพื่อนบ้านและชุมชน กลุ่มอาชีพการเกษตร และอาชีพอื่น ๆ บุคคลภายนอกชุมชน และการแพร่กระจายของวัฒนธรรมเมือง

4. ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้านของคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.2ค.) ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.1) ข้อมูลทางด้านการเกษตรของสำนักงานเกษตรอำเภอ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ตลอดจนการพูดคุยกับเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอกชุมชน เป็นต้น

การเข้าสนามและเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยมีความตระหนักอยู่เสมอว่าการเข้าสนามอย่างถูกต้อง การกำหนดบทบาทที่เหมาะสมของนักวิจัยขณะปฏิบัติงานอยู่ในสนาม ตลอดจนถึงการสร้างความไว้วางใจให้เกิดในหมู่บ้าน นับเป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งของการทำให้การวิจัยในขั้นต่อไป ผู้วิจัยได้กำหนดบทบาท และเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนด้วยตนเองโดยวางแผนดำเนินงานตามขั้นตอนดังนี้

1. การสร้างความสัมพันธ์

การมีสัมพันธภาพที่ดีเป็นที่คุ้นเคยและไว้วางใจของชาวบ้านต่อตัวผู้วิจัยเป็นเงื่อนไขประการแรกที่สำคัญของการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง ตรงไปตรงมา และน่าเชื่อถือมากที่สุด ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญในขั้นตอนของการสร้างความสัมพันธ์คุ้นเคยเป็นอย่างมากการเข้าสู่ชุมชนและแนะนำตัวของผู้วิจัยในช่วงเริ่มแรก ได้อาศัยครูอาจารย์โรงเรียนประถมศึกษาของหมู่บ้าน ซึ่งคุ้นเคยกับผู้วิจัยอยู่ก่อนแล้ว เป็นผู้ให้ข้อมูลเบื้องต้นของหมู่บ้าน ทำให้รู้สภาพคร่าว ๆ ส่วนบุคคลที่สองที่ผู้วิจัยได้พบและเริ่มรู้จักคุ้นเคยโดยบังเอิญคือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้วิจัยกำหนดสถานการณ์และบทบาทของนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีความต้องการที่จะเข้ามาทำการศึกษาร่วมกันเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่รูปแบบการเรียนรู้และระบบคิดด้านอาชีพของเกษตรกรผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้นำทางไปทำความรู้จักกับสมาชิกในหมู่บ้านที่เป็นเครือญาติและเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะผู้อาวุโสซึ่งผู้วิจัยได้สัมผัสพูดคุยด้วยแล้วมีความรู้สึกเคารพนับถือในตัวของคุณคนเหล่านั้นมาก จากนั้นผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์จากหัวหน้าคุ้มบ้านจำนวน 6 คุ้มบ้าน ในการนัดหมายตัวแทนชาวบ้าน ๆ 1 คนมาพบปะพูดคุยกับผู้วิจัย รวม 3 วัน ๆ ละ 2 คุ้มบ้าน ระหว่างเวลา 19.00-20.00 น. มีชาวบ้านให้ความสนใจพอสมควร จากการที่ได้มีโอกาสรู้จักพูดคุย และบอกวัตถุประสงค์ของการเข้ามาในหมู่บ้านของผู้วิจัย ทำให้ชาวบ้านรู้จักตัวผู้วิจัยมากขึ้น นอกจากนั้นตัวผู้วิจัยเองได้เดินออกไปพบปะและพูดคุยกับชาวบ้าน ณ บริเวณไร่ นา สวน และบ้าน ของเกษตรกรเองด้วย การสร้างความสัมพันธ์คุ้นเคยเป็นไปด้วยดี ใช้เวลาประมาณ 1 เดือนเศษ ในขั้นนี้ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า นอกจากตัวผู้วิจัยเองต้องการทำความรู้จักกับชาวบ้านแล้ว จึงเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ซึ่งกันและกันไปด้วย

การสร้างสัมพันธ์คุ้นเคยได้กระทำไปพร้อม ๆ กับการสังเกตและสำรวจข้อมูลพื้นฐานที่เป็นบริบททั้งทางด้านกายภาพและทางด้านสังคมของชุมชน เช่น ลักษณะทั่วไป ประวัติชุมชน ประชากร อาชีพ การทำมาหากิน กลุ่ม องค์กร ความสัมพันธ์ในกลุ่ม เป็นต้น การสร้างความสัมพันธ์ที่ทำได้ผลดีอย่างหนึ่ง คือ การที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เป็นต้นว่า การร่วมพิธีงานศพของสมาชิกในชุมชน การเข้าร่วมประชุมเตรียมการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านร่วมทำบุญในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ทำให้ผู้วิจัยมีโอกาสได้สนทนาพูดคุยกับชาวบ้านอย่างใกล้ชิดและเพิ่มความเป็นกันเองมากยิ่งขึ้น

2. การหาผู้ให้ข้อมูลหลัก

ในช่วงของการสร้างความสัมพันธ์คุ้นเคยที่ผ่านมา นั้น นอกจากการสังเกต สัมภาษณ์ และเก็บข้อมูลพื้นฐานไปบ้างแล้ว ผู้วิจัยยังได้เลือกหาผู้ที่น่าจะให้ข้อมูลเจาะลึกได้ไว้วางใจ โดยผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มของผู้ให้ข้อมูลตามประเด็นที่ต้องการศึกษา ได้แก่ เกษตรกรที่อายุใส เกษตรกรวัยกลางคน และเกษตรกรวัยหนุ่มสาว รวมแล้วมีผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 20 คน เพื่อใช้ในการตรวจสอบข้อมูลว่าเชื่อถือได้หรือไม่ ข้อมูลตรงกันหรือไม่ การหาผู้ให้ข้อมูลหลักผู้วิจัยได้ใช้วิธีการพูดคุยและซักถามต่อ ๆ กัน เช่น ถามบุคคลในชุมชนว่า ถ้าต้องการพูดคุยเกี่ยวกับประวัติที่มาของชุมชนควรจะคุยกับใครหรือต้องการรู้ว่าใครเป็นผู้รู้ในด้านใดก็ถามชาวบ้าน ชาวบ้านได้แนะนำชื่อบุคคลที่เขาเห็นว่าเหมาะสมที่จะคุยเรื่องนั้น ๆ ให้เอง เป็นต้น บุคคลที่ชาวบ้านเอ่ยชื่อซ้ำกันมากที่สุดจะเป็นจุดเริ่มต้นที่จะสัมภาษณ์ได้ดี อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักที่เหมาะสมที่สุดก็คือ ผู้ให้ข้อมูลหลักต้องเป็นผู้ที่รู้จักคิด กล้าแสดงความเห็น สามารถอธิบายหรือสรุปข้อมูลบางประการได้มากกว่าเป็นการเล่ากระบวนการ หรือขั้นตอนของเหตุการณ์อย่างที่ชาวบ้านทั่ว ๆ ไปกระทำ ผู้ให้ข้อมูลหลักบางครั้งเป็นคนสองโลกสองวัฒนธรรม กล่าวคือ เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมของตนกับโลกภายนอก จึงเกิดมิติของการเปรียบเทียบและการรับรู้รอบรู้ระดับกว้างขึ้นมากกว่าคนอื่น เมื่อผู้วิจัยค้นพบผู้ที่ให้ข้อมูลหลักได้แล้วก็ดำเนินการสัมภาษณ์พูดคุยเพื่อเก็บข้อมูลตามประเด็นต่อไป แต่กระนั้นบุคคลอื่น ๆ ในชุมชนผู้วิจัยก็ยังให้ความสำคัญอยู่เช่นเดียวกัน เพราะข้อมูลบางอย่างอาจได้ข้อมูลเพิ่มจากบุคคลอื่น ๆ ด้วยก็มี

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แบ่งข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน คือ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบริบททั่วไปของชุมชน ข้อมูลเกี่ยวกับเงื่อนไขทางด้านเศรษฐกิจและสังคม และข้อมูลเจาะลึกรูปแบบการเรียนรู้และระบบคิดด้านอาชีพของเกษตรกร ข้อมูลได้จากการสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และข้อมูลที่เป็นเอกสาร

การเก็บข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชน เป็นการเก็บข้อมูลเพื่อความเข้าใจชุมชน ผู้วิจัยจึงเริ่มต้นที่การเข้าใจสภาพพื้นที่และการตั้งถิ่นฐานของชุมชนก่อน โดยศึกษาลักษณะที่ตั้งของชุมชน เช่น สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ลักษณะการตั้งบ้านเรือน เส้นทางคมนาคม ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ ปริมาณน้ำฝน เป็นต้น เพราะข้อมูลเหล่านี้เป็นความรู้พื้นฐานทำให้เข้าใจระบบการผลิตด้านการเกษตร เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และการเมืองการตัดสินใจของชุมชนให้ชัดเจนขึ้น การได้มาซึ่งข้อมูล ผู้วิจัยได้ศึกษามาจากเอกสาร กขช.2ค. และเอกสารการศึกษาข้อมูลด้านการเกษตรของสำนักงานเกษตรอำเภอ การสอบถามพูดคุยกับสมาชิกในชุมชนโดยเฉพาะผู้อาวุโสของหมู่บ้านซึ่งล้วนแล้วแต่มีความสำคัญต่อเกษตรกรเองทั้งสิ้น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน พระ ครู พัฒนาการ เกษตรตำบลและเกษตรอำเภอ รวมทั้งการที่ผู้วิจัยได้ให้ชาวบ้านช่วยกันวาดแผนที่หมู่บ้านให้ด้วยว่า สถานที่สำคัญต่าง ๆ ของหมู่บ้านตั้งอยู่ที่ใด แหล่งที่ดินทำกินด้านการเกษตร แหล่งน้ำธรรมชาติ แผนที่ฤดูกาลเพื่อแสดงการเพาะปลูกและกิจกรรมด้านการเกษตรอื่น ๆ และแผนที่ทางสังคมแสดงความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้าน

การเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและสังคม ข้อมูลส่วนนี้ได้จากการสังเกตและสัมภาษณ์ควบคู่กันไป ทำให้ทราบถึงข้อมูลย่อยที่เป็นประโยชน์ต่อการอธิบายวิถีชีวิตของชุมชนและกลุ่มเกษตรกร เป็นต้นว่า การถือครองที่ดิน ทุน เทคโนโลยี การตลาด การบริโภค ความสัมพันธ์ในครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้านกลุ่มอาชีพเดียวกันและต่างอาชีพกัน คนภายนอกชุมชน ตลอดจนการแพร่กระจายของวัฒนธรรมเมือง เป็นต้น เหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญและมีผลต่อรูปแบบการเรียนรู้และระบบคิดด้านอาชีพของเกษตรกรโดยตรง

การเก็บข้อมูลรูปแบบการเรียนรู้และระบบคิดด้านอาชีพของเกษตรกร ซึ่งเป็นข้อมูลเจาะลึก ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เป็นหลัก การสัมภาษณ์มีลักษณะเป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อต้องการมิให้ผู้ถูกสัมภาษณ์รู้สึกอึดอัด การใช้คำถามก็มีลักษณะง่าย ๆ ก่อน และผู้วิจัยสังเกตดูว่า ถ้าหากข้อมูลบางอย่างที่ผู้ถูกสัมภาษณ์ไม่ต้องการตอบหรือไม่เต็มใจจะตอบ

ก็เข้าไป เมื่อผู้ถูกสัมภาษณ์รู้สึกเบื่อภัยการสัมภาษณ์ ส่วนใหญ่ผู้วิจัยใช้การพูดคุยกันเป็นลักษณะกลุ่ม มีสมาชิกหลายคนช่วยกันแสดงความคิดเห็นแล้วผู้วิจัยก็พยายามจับประเด็น แล้วกลับออกมาบันทึกแยกตามประเด็นหลังจากการสัมภาษณ์แต่ละครั้ง บางครั้งผู้วิจัยก็ขออนุญาตทำการจดบันทึกข้อมูลต่อหน้าผู้ถูกสัมภาษณ์ ถ้าหากเห็นว่าสนิทสนมและไว้วางใจกันพอสมควรแล้ว อีกประการหนึ่งในการจดบันทึกหรือสรุปข้อมูลในแต่ละประเด็นอาจตกหล่นขาดหายไปทำให้เสียเวลาที่ต้องเก็บข้อมูลซ้ำ ผู้วิจัยจึงได้ใช้เทปบันทึกเสียงช่วยในการจดบันทึกข้อมูล ทำให้ได้รายละเอียดของข้อมูลครบถ้วน แต่การใช้เทปบันทึกเสียงทุกครั้ง ผู้วิจัยจะขออนุญาตผู้ถูกสัมภาษณ์เสียก่อน โดยบอกถึงความจำเป็นที่ต้องใช้ ตลอดจนการเก็บความลับจากการสัมภาษณ์ ส่วนระยะเวลาหรือโอกาสต่อการสัมภาษณ์มีตามลำดับ คือ ผู้วิจัยพิจารณาจากความสะดวกของผู้ถูกสัมภาษณ์ซึ่งส่วนมากเป็นเวลาเย็นหรือค่ำและนัดหมายผู้ถูกสัมภาษณ์ล่วงหน้าเสมอ เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้เตรียมตัว หรือจัดการกับภาระงานประจำวันของตนเองได้อย่างเรียบร้อย

การบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและสัมภาษณ์ จะเป็นข้อมูลดิบ ไม่สามารถนำมาเขียนเป็นรายงานได้ ผู้วิจัยต้องนำข้อมูลเหล่านั้นมาแยกแยะจัดหมวดหมู่ตามประเด็นหลัก ๆ ที่วางไว้อีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลแต่ละประเด็น จากนั้นจึงเริ่มเขียนรายงาน ระหว่างการเขียนรายงาน ผู้วิจัยยังต้องเข้าไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมอยู่เป็นระยะ ๆ ในส่วนที่เห็นว่ายังไม่สมบูรณ์

4. การตรวจสอบข้อมูล

ขณะที่ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลไปได้บางส่วนด้วยวิธีการที่กล่าวมาแล้ว ก็ทำการตรวจสอบข้อมูลควบคู่กันไปตลอด เพราะการตรวจสอบข้อมูลในสภาพเป็นการเริ่มทำแบบฝึกหัดทางความคิด การตรวจสอบข้อมูลกระทำเพื่อให้ทราบว่าข้อมูลที่ได้มานั้นเป็นความจริงหรือไม่มากนักน้อยเพียงใด และเพื่อให้ผู้วิจัยแน่ใจว่า ข้อมูลนั้น ๆ เป็นจริงมากที่สุด อีกทั้งยังเป็นการตรวจสอบดูว่าข้อมูลที่ได้มานั้นตอบคำถามหรืออธิบายปัญหาอย่างครอบคลุมตามจุดประสงค์ของการศึกษาเพียงพอหรือไม่ การตรวจสอบข้อมูลทำได้โดยการสังเกต สัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลักที่ได้แบ่งเป็นกลุ่ม ๆ ดังกล่าวมาแล้ว เพื่อเป็นการยืนยันในลักษณะสามเส้า โดยผู้วิจัยได้สังเกต สัมภาษณ์ในประเด็นเดียวกัน ในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน เช่น ต่างกันในด้านสถานที่ เวลา เพื่อดูว่าข้อมูลที่ได้จากสภาพการณ์เหล่านั้นเหมือนกัน การตรวจสอบข้อมูลในการวิจัย กระทำพร้อม ๆ กับการเก็บข้อมูล เป็นการตรวจสอบทันทีในสนาม หรือตรวจสอบข้อมูลขณะออกจากสนามแล้ว

และอยู่ในระหว่างวิเคราะห์ข้อมูลขั้นสุดท้าย ก็ยังย้อนกลับไปตรวจสอบข้อมูลบางส่วนอีก รวมแล้วผู้วิจัยใช้เวลาในการเก็บข้อมูลภาคสนาม 9 เดือนเศษ คือ ตั้งแต่เดือนมกราคม 2540 ถึงตุลาคม 2540

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ในเบื้องต้นไปพร้อม ๆ กับการเก็บข้อมูลตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการศึกษา โดยเมื่อผู้วิจัยเก็บข้อมูลส่วนหนึ่งส่วนใดได้ และตรวจสอบข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ก็ทำการวิเคราะห์ไปด้วยเลย ประเด็นการศึกษาครั้งนี้ เป็นเรื่องของรูปแบบการเรียนรู้และระบบคิดด้านอาชีพของเกษตรกร ที่ผู้วิจัยจะต้องมองปรากฏการณ์จากในอดีตมาเป็นลำดับ เพื่อจะได้เห็นภาพการเรียนรู้และระบบคิดด้านอาชีพของเกษตรกรได้อย่างชัดเจน และได้เสนอผลการวิจัยออกเป็น 3 ช่วงเวลาด้วยกัน การวิเคราะห์จึงต้องยกปรากฏการณ์และข้อมูลแต่ละช่วงเวลามาวิเคราะห์เพื่อให้ชัดเจนยิ่งขึ้น จากนั้นก็ยังคงวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของรูปแบบการเรียนรู้และระบบคิดด้านอาชีพของเกษตรกรว่าเป็นอย่างไร และจะเป็นตัวกำหนดทิศทางการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในการประกอบอาชีพอย่างไร โดยวิเคราะห์เห็นภาพรวมของแต่ละช่วงเวลา โดยใช้บริบทชุมชนเป็นฉากของปรากฏการณ์ มีองค์ประกอบและเงื่อนไขทางด้านเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมของชุมชนเป็นตัวเหี่ยวรั้งหรือผลักดันให้เกิดปรากฏการณ์ต่างๆ ขึ้นในบางครั้ง ก็ได้นำทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบการตีความในปรากฏการณ์นั้น ๆ ด้วยการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจะเสนอในลักษณะการเขียนเชิงบรรยายหรือพรรณนาความ